

להחזירו, מה שאין כן כשרק אחזה בו האש (נראה שזוהי שיטת רש"י). ב. עולא לא חייב להחזיר, אלא רק התיר, ומאידך המשנה לא אסרה להחזיר, אלא רק אומרת שאין חיוב. יש שהקשו על שני צדדיו של תירוץ זה (שטמ"ק וק"ן אורה). ג. עולא חייב להחזיר קרבן שהורד בידי אדם, מה שאין כן כשפקע מאליו.

הרמב"ם לא פסק כחילוקים אלה, ולדעתו חובה להחזיר קרבנות פסולים שמשלה בהם האור בכל מצב, ורק בעצמות נאמר הדין שאם פקעו לא יחזיר (משנה למלך וק"ן אורה).

נחלקו אחרונים באשר לקרבנות פסולים שדינם שאם עלו – ירדו, מה דינם כשמשלה בהם האור. יש אומרים שאם עלו – לא ירדו, אבל אם ירדו – לא יעלו שנית (משנה למלך, על פי תוס' להלן קכ"א). ויש אומרים שגם רב מרי מודה שמשילת האור מועילה להם, ואפילו אם ירדו – יעלו, ורק בעצמות, שאינן ראויות להקטרה כלל, סבר שאינה מועילה (רע"ק"א וזבחי צדק). ויש אומרים להיפך, שלדעת רב מרי משילת האור מועילה רק לקרבנות שאם עלו לא ירדו (מרכבת המשנה). נראה שהדין הוא רק על נשחטה בלילה וכדומה, אבל קרבנות שאין פסולם בקודש כלל ויש איסור לאו בהקטרתם, כגון בעל מום, הכל מודים שמשילת האור איננה מועילה להם (אחרונים).

מערכה רו. הקטרת עצמות העולה וגידיה (פה-ב, פו-א)

[לבשר] – יעלו... פירשו - לא יעלו". בברייתא נאמר הדבר בתוספת חידוש: "פירשו, אפילו הן בראש המזבח – ירדו". הגמ' אומרת שהדין שפירשו ירדו הוא כדעת רבי, שדרש בברייתא את סתירת הפסוקים כנ"ל, ותירץ: "מחוברין – יעלו; פירשו, אפילו הן בראש המזבח – ירדו". לעומת זאת תנא קמא בברייתא סובר שיש להקטיר את העצמות אפילו אם פירשו, ומיעוט "הבשר והדם" נדרש לעניין זה שאין להחזיר למזבח עצמות שנתעכלו ופקעו ממנו, בניגוד לבשר שנתעכל ופקע, שחובה להחזירו.

דעת תנא קמא ושיטת משנתנו

מדברי רש"י (פה, ב ד"ה פירשו; פו, א ד"ה מאן שמעת) נראה, שעל פי תנא קמא יש להקטיר את העצמות בכל מקרה, אפילו פירשו מן הבשר בבית המטבחים, קודם שהועלה למזבח. לפי זה לא יתכן להעמיד את משנתנו, האומרת "פירשו לא יעלו", אלא כדעת רבי, ודברי הגמ' "מאן תנא... רבי היא" מוסבים גם על משנתנו. ממילא, עלינו לומר שהחידוש של רבי שהעצמות שפירשו אף ירדו איננו

נתכוונו להשוות את כל אלו שאם עלו לא ירדו בחדא מחתא, אלא חילקו בין שלושת אלו ששנויים במחלוקת בין ר' יהודה לר' שמעון, שהיה פסולם בקודש אלא שזוהו פסול חמור, לבין אלו שלא היה פסולם בקודש, ואין להם תקנה כלל להחשב כקרבן, וכך נקטו כמה מחברים⁹. מסתבר שכך גם לגבי אברי הקרבנות הנאכלים, שיש עליהם לאו "כל שממנו לאישים" – הרי הוא בכל תקטירו.

סיכום

עולא מחדש שמשילת האור מכשירה פסולים שעלו למזבח, ואפילו אם ירדו – יש להעלותם שוב. דעת רב מרי שכוונתו רק לפסולים שאם עלו לא ירדו, ובהם חידש שמשילת האור מועילה שאפילו אם ירדו – יעלו שוב; ודעת רב חנינא מסורא שכוונתו גם לעצמות וגידים וכו', שאם עלו – ירדו, אבל אם עלו ומשלה בהם האור – לא ירדו, ואפילו אם ירדו – ישובו לעלות. הלכה כרב מרי (רמב"ם).

במשנה להלן נאמר על עצמות שעלו למערכה ופקעו שאין להחזירם, ודעת רש"י שהדברים אמורים גם לגבי קרבנות פסולים שעלו למזבח. הדברים סותרים לכאורה לדברי עולא, בוודאי על פי שיטת רב חנינא המרחיבה את חידושו גם לעצמות, ובתוספות נאמרו כמה תשובות בדבר: א. המשנה עוסקת בקרבן שכבר נתעכל, ולכן כשפקע אין

נאמר בתורה על קרבן העולה, שלאחר הפשט עורו וניתוח אבריו – "והקטיר הכהן את הכל המזבחה" (ויקרא א, ט). בלא להפריד את העצמות מן הבשר, כלומר, שגם החלקים שאינם ראויים לאכילת אדם – צמר ושיער שבראש הבהמה, עצמות וגידים וקרניים וטלפיים – מוקטרים. מאידך, אומרת התורה: "ועשית עולותיך הבשר והדם" (דברים יב, כז), הרי שבשר העולה הוא הקרב, ולא כלל גוף הבהמה¹. מכאן למדו חז"ל, שעיקרה של העולה הוא הבשר הנאכל, ואילו העצמות (כדוגמא לכל החלקים שאינם נאכלים, וכן להלן) – עיתים מוקטרות ועיתים לא. הסוגיה מבררת את פרטי דין זה, אימתי העצמות מוקטרות, ושאלה זו מתחלקת לשתיים: באיזה מצב העצמות ראויות להקטרה לכתחילה; ובאיזה מצב אין להקטירן לכתחילה אבל דינן כפסולי המזבח שיש להם שייכות להקרבה, במובן זה שאם הועלו שלא כדין – לא יורדו מן המזבח.

המשנה ומחלוקת התנאים

במשנה נאמר על העצמות וכו': "בזמן שהם מחוברים

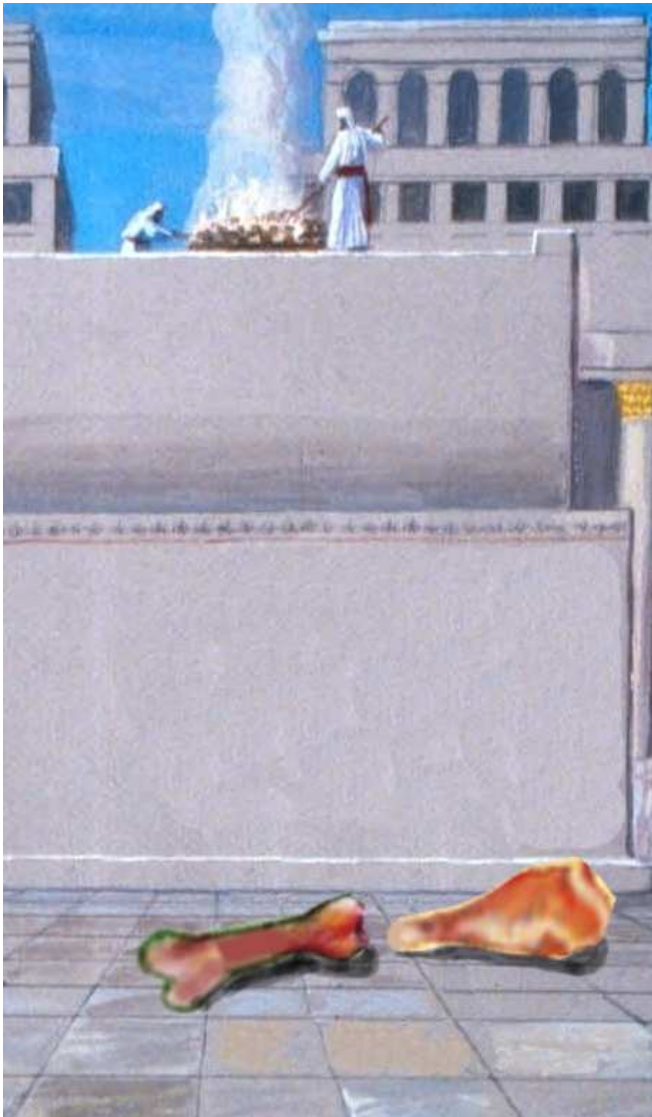
⁹ בניגוד לעור ולדם, וכך מצינו בכמה מקומות, כגון: "ואת בשר הפר ואת עורו ואת פרוו תשרוף באש מחוץ למחנה" (שמות כט, יד, וכיו"ב ויקרא יא, במדבר יט, ד). אלא שבהמשך הפסוק בדברים נאמר: "ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלהיך והבשר תאכל", הרי ש"בשר" האמור כאן, אף ברישא, הוא הנאכל לאדם.

¹ מקדש דוד סי' ד, א; הגר"ד סולוביצ'יק, מובא ב'גנזי רבותינו' למסכת מעילה עמ' עד; נתיבות הקודש לזבחים קכ"א, במסקנתו, ועוד.

¹ בפשט הפסוקים היה מקום לומר ש"הבשר" איננו בניגוד לעצמות אלא רק

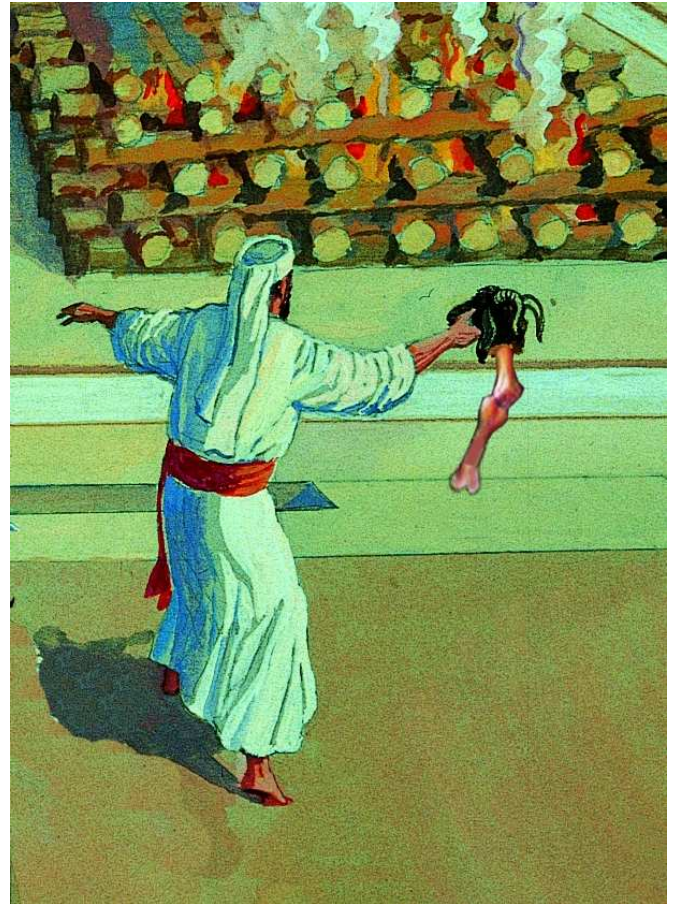
המערכה, ולא מזכיר את העצמות שפירשו למטה? ותשובתם, ששני הדברים נלמדים מפסוק זה, והברייתא משמיעה רבותא, שיש דברים שעודם בראש המזבח, כגון עיכולי עצמות, ובכל זאת לא יוקטרו. בשטמ"ק מוסיף לבאר, ששני דינים אלו נלמדים מפסוק אחד משום שמסברה הם שקולים: עצמות שכבר נתעכלו ועודן במזבח, ועצמות שטרם נתעכלו אבל נמצאות למטה.

הגמ' להלן (קח,א) אומרת בפשטות על עצמות הקדשים "דאי פריש לאו מצוה לאסוקי", וכן במנחות (כג,א): "ואי פריש לאו מצוה לאהדורי". לדעת רש"י הגמ' נוקטת כדעת רבי, מפני שמשנתנו כמותו, ולדעת תוס' הרי זה מוסכם³.

עצם שפרשה מאבר של עולה על רצפת העזרה. רבי סובר שלא תעלה, וכך שיטת משנתנו. תנא קמא בברייתא, לדעת רש"י, סובר שאף עצם זו תעלה, ואילו תוספות סוברים שתנא קמא מודה בדיון זה.

סותר למשנה שאמרה רק "לא יעלו", ואין לדייק ממנה שאם עלו לא ירדו. המשנה השמיעה רק את הדין ש"לא יעלו" אגב דין מחוברין שבו אמרה "יעלו" (שטמ"ק אות א, בשם מורו של רבנו פרץ), וסמכה על המובן מאליו, שאם "לא יעלו" הרי אינם קרבן כלל, וממילא גם ירדו (קדשי דוד). ועוד, שעצם הכללת בבא זו במשנת "ואלו אם עלו ירדו" מוכיחה שזהו דין העצמות גם כן (עיין רש"י לה, ב ד"ה צמר).

עצם המחוברת לאבר. הכל מודים שעצם כזו תעלה למזבח.

ר"י (בתוס' ד"ה מאן) סובר אחרת, שלכל הדעות אין להעלות עצמות שפירשו מן הבשר בבית המטבחים. דברי תנא קמא שיש להקטיר את העצמות "אפילו פירשו" פירושה: אם העצמות היו מחוברות לבשר והועלו עמו למזבח ואחר כך פירשו – יוקטרו. לפי דרכו, ניתן להעמיד את משנתנו כדעת תנא קמא, ואדרבה, אמירתה ש"פירשו לא יעלו", ולא "ירדו", מתאימה לשיטתו דווקא. דברי הגמ' "מאן תנא... רבי היא" מוסבים, אפוא, על הברייתא בלבד².

על פי דרכו של ר"י, תוס' מתקשים בשאלה: מדוע תנא קמא ממעט מ"הבשר והדם" רק עיכולי עצמות שפירשו מן

כלל, ואם עלתה – תרד (עיין שם קט,א, שמה שפסולו בקודש ואם עלה לא ירד – חייבין עליו בחוץ). לפיכך, על פי הדעה להלן שלתוס' עצמות שעלו לא ירדו – על כרחך סוגיה זו כדעת רבי; וזוהי קושיה על תוס': אם משנתנו כדעת חכמים – כיצד הסוגיה שם מניחה בפשטות כדעת רבי, בפרט שהדובר שם הוא ר' יוחנן, שלדעתו בכל מקום "הלכה כסתם משנה"?

2. ראייה לדבר, שמשפט זה מופיע גם בסוגיה המקבילה בחולין צ,א, ושם לא הובאה משנתנו כלל (שטמ"ק).

3. בגמ' שם מבואר גם שאין חייבים על העלאת עצם בחוץ אלא רק בהיותה מחוברת לאבר (עיין שם קז,ב), ומשמע שבהיותה בפני עצמה אינה מתקבלת בפנים

שיטת ר"י בעצמות שפירשו ברצפת העזרה

באחרונים דנו בשיטת ר"י באשר לעצמות שפירשו בטרם הועלו, האם כשעלו למזבח ירדו. לשון תוס' (ד"ה מאן): "ור"י פירש כרבנן דוקא היא, דמדקתני 'לא יעלו' משמע דאם עלו לא ירדו". פשט הלשון מורה, שבמקרה הנדון במשנה, עצמות שפירשו ברצפת העזרה, אם עלו לא ירדו (ק"ן אורה; טהרת הקדש), וכן מפורש בשטמ"ק (אות א). נמצא, שרבנן ורבי חלוקים בתרתי: א. האם להקטיר לכתחילה מה שפרש בראש המזבח. ב. האם מה שפרש ברצפת העזרה והועלה ירד.

סיכום השיטות לפי רש"י ותוספות			
מצב העצמות	דעת רבי	דעת חכמים - שיטת רש"י	דעת חכמים - שיטת תוספות
מחוברות לבשר	יעלו ויוקטרו		
פירשו בקרקע	לא יעלו	יעלו	לא יעלו
פירשו בקרקע והועלו למזבח	ירדו	לא ירדו	דעתם אינה ברורה ⁷
פירשו בראש המזבח	ירדו	לא ירדו	
פירשו בראש המזבח לכיוון המערכה	לא ברור ⁸	לא ירדו	

אולם יש שפירשו בדעת ר"י אחרת: במקרה הנדון במשנה, עצמות שפירשו בבית המטבחים, אם עלו – ירדו; וכוונת תוס' שמהמשנה משמע שאם עלו ואז פירשו – לא ירדו. אילו היתה המשנה כרבי, היה עליה לומר: "פירשו – לא יקריבו", ואז היה מובן שאפילו אם עלו ופירשו – ירדו (אבן האזל, הל' מעשה הקרבנות וד, וכיו"ב בחזו"א זבחים סי' יט סקמ"א ד"ה א"ג). ראייה לכך מדברי תוס' (ד"ה ופליגא), שהתקשו בשאלה מדוע לדעת חכמים אין מועלים בעצמות, והשיבו על פי שיטת ר"י שכאשר העצמות פירשו למטה אינן מוקטרות. אם עצמות שפירשו ואחר כך עלו לא ירדו – אין תשובה זו מספקת, שהרי כל מה שראוי למזבח,

אפילו רק בתורת "אם עלה לא ירד", מועלין בו⁴ (חזו"א שם ומים קדושים)⁵.

יש להקשות על שיטה זו מהתוספתא (זבחים ט,א): "העצמות והגידים והקרניים והטלפיים שעלו לגבי המזבח ונמצאו פסולין – הרי אלו לא ירדו". פשט הדברים שהעצמות פירשו בקרקע והועלו, ובכל זאת לא ירדו, דהיינו אליבא דחכמים!⁶

ראיות בסוגיה לדעת רש"י

כמה נקודות בסוגיה מטות לפירוש רש"י:

א. המשנה – הבבא אודות צמר ועצמות וכו' מובאת במשנה לאחר: "ואלו אם עלו ירדו", ולדברי תוס' ראוי היה שתובא לאחר המשנה הקודמת, על אלו שאם עלו לא ירדו (פנים מאירות ושפת אמת; וקושיה זו מיושבת לשיטת האחרונים שגם לתוס' העצמות שפירשו בקרקע ירדו).

ב. תנא קמא בברייתא נוקט תחילה את הפסוק "והקטיר הכהן", כהנחת יסוד, ואחר כך: "ואלא מה אני מקיים... הבשר והדם", כפסוק שמסייג את הפסוק הקודם במידה מסוימת. לעומתו, רבי מציב את הפסוקים כשווים: "כתוב אחד אומר... וכתוב אחד אומר". משינוי זה משתמע, שתנא קמא נותן מקום מצומצם מאד לדרשה מ"הבשר והדם", כנוגעת למקרה צדדי ומיוחד, ואילו רבי נותן לדרשה זו משקל שווה ערך ל"והקטיר". על פי רש"י הדברים מובנים, אבל לדעת תוס', לפיה תנא קמא לומד מ"הבשר והדם" שתי הלכות, אחת על עצמות שפירשו בקרקע והשניה על עיכולים שפירשו בראש המזבח, הרי זה תמוה.

ג. רבה מעמיד את המילים "ואפילו פירשו" בדברי תנא קמא⁹ בפרישה לאחר זריקה, אבל בפרישה שקודם זריקה העצמות מותרות. לדברי תוס' נצטרך לומר ש"פירשו קודם זריקה" היינו שהועלו למזבח קודם זריקה ופירשו שם, וזה תמוה. ולא היה לרבה לומר זאת כאוקימתא, "לא שנו", אלא כחידוש בפני עצמו, שאם הועלו קודם זריקה ופירשו – הותרו.

ד. עולא (פה,ב) אומר, על פי פירושו של רב חנינא מסורא לדבריו, על משנתנו שהעצמות ש"פירשו לא יעלו" – "לא שנו אלא שלא משלה בהן האור, אבל משלה בהן האור – יעלו". הדברים צריכים ביאור, שהרי "משלה" יתכן אם עלו, וכיצד ניתן לומר כך על העצמות, שאם משלה בהן האור לא יעלו? הרי הם כבר במזבח! רש"י מיישב זאת, שכוונת

שלפי חכמים העצמות שפירשו עולות לכתחילה, הדבר ברור מדוע פשוט שלא ירדו, אבל לתוס', שהעצמות לא ירדו, היה ראוי לומר: "הרי אלו לא ירדו ואפילו נמצאו פסולין". ובחס"ד נדחק לפרש ש"עלו" מחוברים "ונמצאו פסולין" היינו שפירשו בראש המזבח, ולכן לא ירדו, ולפי פירושו מוכח מכאן להיפך, שאם פירשו בקרקע והועלו – ירדו, אף לדעת חכמים.

7. מחלוקת אחרונים בשיטתם.

8. רבי זירא (ראה להלן) אומר שבמקרה זה מודה רבי, ולפי רש"י דבריו נדחו, ויש חולקים בדבר.

9. עיין להלן: עצמות שפרשו לכיוון המערכה.

4. כך מבואר במעילה ב,ב, עיין שם ברש"י ד"ה בשלמא לרב יוסף, ובכריתות כג,א ד"ה בגסה.

5. במים קדושים דייק גם מלשון תוס' ד"ה מאן: "אפילו פירשו היינו פירשו ועודם על המזבח" ולא "והעלו על גבי המזבח". ויש להשיב, שתוס' עוסקים בביאור הברייתא הלומדת מ"והקטיר הכהן את הכל", ופסוק זה מדבר על דין הקרבת העולה לכתחילה, ולא מדיון "אם עלו לא ירדו", ולכן הזכירו רק את הפורשים במזבח ועודם.

6. גם לשיטה שתוס' סוברים שעצמות אלה לא ירדו התוספתא אינה מיושבת יפה, שכן מ"ונמצאו פסולין" משתמע שאם לא כן הדבר פשוט שלא ירדו. ובשלמא לרש"י,

בשטמ"ק (אות י) מופיעה גרסה אחרת בדברי רש"י (שמה מהדורה אחרת של פירוש), לפיה המילים "ואפילו פירשו" אינן תמיחה, אלא ציטוט מדברי תנא קמא בברייתא האומר שעצמות שפירשו יוקטרו, ועל כך אומר רבה את חילוקו (בלא המילים "הכי קאמר") בין פרישה שקודם זריקה לבין פרישה שלאחריה. נמצא שאין לדבריו קשר לחילוקו של רבי זירא בדעת רבי. זוהי גם נוסחת תוס' (ד"ה לא שנו, כפי שמבאר הב"ח אות א), וכך נקטו מגדולי האחרונים, שכך מיושב יותר פשט הגמ' (ברכת הובח¹²; פנים מאירות). גם בפירוש 'תוספות אחרות' (לאחד מבעלי התוס') על הספרא (ויקרא נדבה פרק וט) כתב בפשטות את החילוק בין פרישה כלפי מעלה או מטה, כלומר שאין בגמ' מחלוקת על כך.

עצם שפירשה בראש המזבח לכיוון המערכה. רבי זירא מחדש שבמקרה זה אפילו רבי מודה שהעצם תוקטר. רש"י מפרש שהסוגיה בהמשך סותרת את הדעה הזו, אולם כמה מפרשים נקטו שזוהי מסקנת הסוגיה.

הקטרת גיד הנשה

הגמ' בחולין (צ,א) דנה בשאלה האם גיד הנשה של עולה המחובר לבשר מוקטר על גבי המזבח, ורב נחמן בר יצחק

שהגמ' חולקת על ר"ז בנקודה זו, והקושיה "ואפילו פירשו" מובנה: האם אפילו פרשו בראש המזבח, ולו גם כלפי מטה, ירדו? הרי לא אמר רבי את דבריו אלא על עצמות שפרשו למטה! (ועיין חזו"א זבחים ס' יט סקמ"א, שלדברי תוס' ד"ה ופליגא ר' אלעזר חולק על ר' זירא ומפרש כנ"ל, שרבי מדבר על עצמות שפרשו למטה והועלו).

אם ננקוט כפירוש זה בדעת רבי אליבא דרש"י, ומאיך כפירוש האבן האזל וסיעתו בדעת רבנן אליבא דתוס', נמצא שכבר אין לנו מחלוקת להלכה בין רש"י לתוס': הכל מודים בפירוש משנתנו, שעצמות שפרשו למטה לא יעלו ואם עלו ירדו, ואילו עצמות שפרשו למעלה לא ירדו. אלא שלרש"י זוהי דעת רבי, ולרבנן גם עצמות שפרשו למטה יעלו, ואילו לתוס' זוהי דעת רבנן, ולרבי עצמות שפרשו למעלה ירדו.

אולם מלשון רש"י בהסברת קושיית הגמ': "והא מחוברין יעלו הוא דקאמר" נראה שכוונת הקושיה כאמור, שרק מחוברין עולים, ולא כדברי בעל מנחת יהודה.

12. טעמו, שדברי רבה אינם יכולים להאמר כפירוש לר"ז, שהרי הם שונים לגמרי מדבריו, ועוד, שאין דרכו של רבה לפרש דברי ר"ז (אם כי, גרסת הדק"ס שר"ז אומר את דבריו בשם רב).

המשנה גם שהעצמות שעלו – ירדו, ועל כך אומר עולא שאם משלה האור לא ירדו. לעומת זאת לדעת תוס', שלפי המשנה העצמות שעלו לא ירדו, נצטרך לדחוק שמדובר בעצמות שעלו ואחר כך הורדו שלא כדין, שדינם שלא יעלו שוב, ועל כך אומר עולא שאם משלה האור אף יעלו. אבל קשה לומר על כך "לא שנו", שהרי מקרה זה לא נאמר במשנה! (פנים מאירות; טהרת הקדש). ויש מתרצים, שלדעת תוס' "פירשו לא יעלו" כולל שתי הלכות: אחת, שלכתחילה לא יעלו, והשנייה שבדיעבד אם הועלו ושוב ירדו גם כן לא יעלו, ונמצא שעולא מדבר על הלכה שאכן כתובה במשנה ('לשם זבח'). מכל מקום קשה, אם עצמות שעלו לא ירדו, מדוע הגמ' (בהמשך שם) מגדירה אותן "לאו בני הקטרה", ואומרת שהן גרועות משאר פסולי המוקדשין שדינם שאם עלו לא ירדו? (ליקוטי הלכות).

לשיטת האחרונים הנ"ל לפיה תוס' מודים שעצמות שפירשו בקרקע ועלו – ירדו, גם קושי זה מיושב בפשטות, שכן תוס' יכולים לפרש את הדברים כרש"י.

עצמות שפירשו לכיוון המערכה

רבי זירא [דק"ס: בשם רב] מחלק בין עצמות שפירשו כלפי מטה, שירדו, לבין עצמות שפירשו כלפי מעלה, שלא ירדו, מפני שפרישה זו מקרבת אותם אל העיכול. תוס' (ד"ה לא שנו) כותבים שחילוק זה מובן רק ביחס לפרישה בראש המזבח, ובו ראוי להבחין בין פרישה המקרבת אל המערכה לבין פרישה המרחיקה ממנה, אבל בעצמות שפירשו בקרקע לא מסתבר לחלק בכך. ומכאן הוכיחו, שחילוק זה נאמר בדעת רבי, האומר שעצמות שפירשו בראש המזבח ירדו¹⁰. גם מרש"י נראה כך, שכתב: "כלפי מעלה – לצד המערכה", ולא "לצד המזבח".

בהמשך הגמ' נאמר: "ואפילו פירשו. אמר רבה: הכי קאמר: לא שנו אלא שפירשו לאחר זריקה, אבל פירשו קודם זריקה אתאי זריקה ושריתנהו". רש"י מפרש שהמילים "ואפילו פירשו" נאמרות בתמיחה: היתכן לומר בדעת רבי שעצמות שפירשו, ולו גם לכיוון המערכה, יוקטרו? הרי רבי הזכיר הקטרה רק בעצמות המחוברות!¹¹ לפיכך רבה מציע נוסח שונה לדברי ר"ז.

10. בנוסח הגמ' לפנינו מופיע לפני דברי ר"ז "פירשו לא יעלו", כלומר שדבריו מוסבים על המשנה, ועל עצמות שפרשו ברצפת העזרה. תוס' דוחים את הנוסח הזה, ופירשו שהדברים מוסבים על הברייתא "פירשו ירדו", וכך מופיע בדק"ס על פי כמה כתי"י.

11. פירוש שונה לקושיה מופיע ב'מנחת יהודה': אלמלא דברי ר' זירא היה מקום לומר שדברי רבי "פירשו אפילו הן בראשו של מזבח ירדו" פירושים: פירשו למטה, אפילו אם הועלו שלא כדין וכעת הן בראשו של מזבח – ירדו; אבל מודה רבי שעצמות שפירשו למעלה יוקטרו (במקבילה בחולין צ,א הנוסח בלא "הן", "פירשו אפילו בראשו של מזבח", ומשמע שהפרישה היתה שם, אבל בספרא ויקרא נדבה פרק וט הנוסח: "אע"פ שהן בראשו של מזבח", וכן בספרי דברים פיסקה עח: "אפילו הן"). לדעת תוס' אי אפשר לפרש כך, שהרי נקטו שכל המחלוקת בברייתא עוסקת בפרישה בראש המזבח, אבל לרש"י יש מקום להבנה זו. אולם מדברי ר' זירא, המחלק בפרישה בראש המזבח בין פרישה המקרבת למערכה לבין פרישה המרחיקה ממנה, מוכח שהבין ש"פירשו ירדו" היינו אפילו אם פירשו בראש המזבח, ור' זירא בא לסייג את הדברים ולומר שבפרישה לכיוון המערכה מודה רבי. בעל 'מנחת יהודה' מצדד

והסכים עמו רעק"א על הרמב"ם¹⁵. השניה, שהרמב"ם פסק כחכמים, ופירש את שיטתם כדעת תוס', לפיה עצמות שפירשו בקרקע לא יעלו, ועליהם כתב הרמב"ם שגם ירדו (כפי שכתבו כמה אחרונים בדעת תוס', שגם חכמים מודים בזה, כנ"ל), ולא על עצמות שפירשו בראש המזבח (עיני אברהם; צל"ח חולין פט,ב; אבן האזל; חיבת הקדש)¹⁶.

הרמב"ם השמיט את חילוקו של רבי זירא בדעת רבי בין עצמות שפירשו כלפי מעלה או כלפי מטה. על פי הפירוש שהרמב"ם פסק כחכמים הרי זה מובן, שכן עצמות שפירשו למעלה יוקטרו בכל מקרה (ק"ן אורה), ואילו על פי הפירוש שפסק כרבי צריך לומר שהרמב"ם גרס ופירש בסוגיה כרש"י, לפיו הגמ' דוחה את החילוק הזה (חק נתן).

המאירי בחולין (צ,א) הביא דעה החולקת על הרמב"ם: "פירשו מן הבשר לא יעלו... ואם עלו, מגדולי המחברים [הרמב"ם] פסקו שירדו, ויש שפסקו שלא ירדו". אפשר ש"יש שפסקו" הם תוס' כאן, שפירשו את משנתנו כדעת חכמים (כהערת המהדיר שם). ואפשר שפסק זה נובע מהסוגיה שם, המסיקה שגיד הנשה אינו מוקטר וקושרת זאת לדעת חכמים דווקא.

סיכום

לדברי המשנה, אין מעלים למזבח את עצמות הקדשים בפני עצמן, אלא רק בהיותן מחוברות לבשר. דעת רבי, שכאשר העצמות פירשו יש להורידן אפילו מראש המזבח, ואילו חכמים סוברים שיש להקטיר גם עצמות שפירשו.

שיטת רש"י שזוהי מחלוקת קוטבית: לרבי יש להוריד גם את אלו שפירשו בראש המזבח, ולרבנן יש להעלות גם את אלו שפירשו בקרקע העזרה, ומשנתנו כרבי. תוס' מצמצמים את המחלוקת, ולדעתם מודים חכמים שאין להעלות את העצמות שפירשו בקרקע, ומשנתנו כמותם. במקרה שעלו שלא כדין, נחלקו המפרשים בדעתם האם ירדו. כמה אחרונים צידדו בדעת רש"י, והוכיחו מפשט המשנה והגמ' שעצמות שפירשו ירדו, אם כי, כאמור, יש אומרים שגם תוס' מודים בכך בעצמות שפירשו בקרקע.

דעת רבי זירא, שעצמות שפירשו בראש המזבח לכיוון המערכה מודה רבי שיוקטרו. לגרסה אחת ברש"י ופירושו הגמ' חולקת על כך, ולגרסה אחרת ברש"י אין מחלוקת בזה, וכן דעת תוס', ודעה זו מקובלת יותר במפרשים.

המקרה שהם מחוברים.

15. בחק נתן מסביר, שהרמב"ם הבין שהסוגיה כאן, שלא אמרה שלמחלוקת רבי ורבנן יש השלכה על גיד הנשה, חולקת על הסוגיה שם. לדעתה, אמנם הדבר פשוט שהראש מוקטר עם עצמותיו, שכן כך מפורש בתורה, אבל אין זו ראייה על שאר העצמות המחוברות, ולפיכך יש צורך לרבות אותן, ואין מקור לרבות גיד הנשה. בלב אריה שם ובק"ן אורה ומראה כהן כאן כתבו שגם כמה אמוראים בסוגיה בחולין שם לא קיבלו את התלייה בין ההלכות, מאותו הטעם.

16. כבר הריק"ו והרדב"ז בהל' מעה"ק כתבו שפסק חכמים וכדעת תוס', אך זאת משום שדייקו מדברי הרמב"ם ששם עלו לא ירדו, ולא הזכירו כלל את דבריו בהל' פסולי המוקדשין, שאם עלו – ירדו.

תולה זאת במחלוקת רבי וחכמים כאן: לדעתו הכל מודים שהפסוק "והקטיר הכהן את הכל" לא נדרש ללמד על הקטרת עצמות וגידים המחוברים לבשר, שהרי הן כראש העולה המוקטר כמות שהוא עם עצמותיו. לפיכך יש לומר, שלדעת רבי הפסוק בא לחדש שגם גיד הנשה, האסור באכילה, מוקטר; ואילו חכמים סוברים שגיד הנשה אינו מוקטר, שכן אין להעלות על המזבח דבר האסור באכילה להדיט ("ממשקה ישראל"), והפסוק בא לרבות עצמות וגידים שפירשו.

בהמשך הסוגיה שם נאמר שרב הונא הורה שגיד הנשה אינו מוקטר, והגמ' מביאה ברייתא מפורשת כדבריו¹⁷.

שיטת הרמב"ם

בהל' מעשה הקרבנות (ו,ב) פסק הרמב"ם כלשון משנתנו: "צמר שבראשי כבשים... והעצמות והגידים... בזמן שהן מחוברין – מקטירין הכל... ואם פירשו – לא יעלו". ובהל' פסולי המוקדשין (ג,טז) פסק: "ואלו אם עלו ירדו... וצמר שבראשי כבשים... והעצמות והגידים... בזמן שאינן מחוברים, אם עלו – ירדו".

בפשטות נראה שפסק כדעת רבי, כלומר שפירש כרש"י שמשנתנו הולכת בשיטתו. ומעיון במשנה עם פירוש הרמב"ם (הוצ' הרב קאפח) מתברר שלרמב"ם היתה גרסה שונה במשנה: "אלו אם עלו ירדו... והקטורת וצמר שבראשי כבשים... ובזמן שהן מחוברין יעלו... פירשו לא יעלו...". ולא כרש"י (ד"ה הצמר), שהמילה "צמר" פותחת משפט חדש. לנוסח זה, מפורש במשנה שכל אלו אם עלו – ירדו¹⁸.

מאידך, בעניין גיד הנשה פסק (הל' מעשה הקרבנות ו,ד) שאין להקטירו, ועל פי הסוגיה בחולין יוצא שפסק כחכמים (קושיית הלחם משנה)!

המפרשים הסבירו את פסקי הרמב"ם בשתי דרכים עיקריות. האחת, שהרמב"ם אכן פסק כרבי, ומה שכתב שירדו הוא אפילו בעצמות שפירשו בראש המזבח (תוס' יו"ט, ועוד). כך משמע גם מדבריו בפירוש המשנה: "כל מה שמנה אחר הקטורת אינו ראוי למזבח אלא אם היה מחובר", הרי שגם מה שפרש בראש המזבח אינו ראוי (זבחי אפרים). אף על פי כן פסק הרמב"ם שגיד הנשה אינו מוקטר, מפני שהקשר בין דין זה לבין דעת חכמים אינו אלא לדעת רבנ"י בחולין שם, ואינו הכרחי (חק נתן כאן; לב אריה בחולין,

13. הראשונים על אתר עסקו בשאלה כיצד מוכיחה הגמ' כדעת רב הונא מברייתא, בעוד לעיל מיניה נאמר ששאלה זו תלויה במחלוקת תנאים. תוס' הרא"ש כותב, שרב הונא לא ידע את הברייתא שהביא רבנ"י. לעומת זאת הריטב"א כותב: "ולא אמרינן תנאי היא משום דלא איפלגי בה בהדיא אלא מכללא נפקא כדאיתא לעיל", כלומר, שדברי רבנ"י הם דיוק שאינו מוכרח, וראה להלן בדעת הרמב"ם.

14. אך בפיה"מ כתב: "כל אלו שאמר שאע"פ שעלו על גבי המזבח ירדו אינן ראויין למזבח, אלא הם כולם ראויין לאכילה פרט לקטורת... וכן כל מה שמנה אחר הקטורת אינו ראוי למזבח אלא אם היה מחובר, כלומר שהיה הקרבן עולה שהוא נקטר כולו ויהיו אלו מחוברין בבשר חיבורן הטבעי". מן המשפט הראשון נראה ש"אם עלו ירדו" אינו מוסב על "הצמר" וכו'. מכל מקום משתמע מדבריו שגם אלו אם עלו ירדו, ואין חילוק בינם לבין אלו שברישא אלא לעניין

סיכום ההלכות למעשה

- א. עצמות המחוברות לבשר – יעלו ויוקטרו.
- ב. עצמות שפירשו בקרקע – לא יעלו¹⁷.
- ג. פירשו בקרקע והועלו למזבח שלא כדין – לרוב הדעות ירדו¹⁸, ויש אומרים שלא ירדו¹⁹.
- ד. פירשו בראש המזבח – יש אומרים שירדו²⁰, ויש אומרים שלא ירדו²¹.
- ה. פירשו בראש המזבח לכיוון המערכה – לרוב הדעות לא ירדו²².
- דין עצמות שהועלו למזבח ומשלה בהם האור ושפקעו מעל גבי אש המזבח נדון במערכה הקודמת. דין עצמות שפירשו מן הבשר קודם זריקת הדם ידון במערכה הבאה.

הגמ' בחולין דנה האם גיד הנשה המחובר לבשר יוקטר, ותולה זאת במחלוקת התנאים כאן, שלרבי יוקטר ולרבנן לא. לא ברור האם קשר זה הכרחי לפי מסקנתה.

הרמב"ם פסק שעצמות שפירשו ועלו לראש המזבח – ירדו, וכך היתה גרסתו במשנה. יש אומרים שכוונתו גם לעצמות שפירשו בראש המזבח, ופסק כרבי, מפני שפירש כרש"י שמשנתנו כמותו; ויש אומרים שכוונתו רק לעצמות שפירשו בקרקע, ופסק כחכמים על פי ההבנה שגם הם מודים שעצמות אלו ירדו. בגיד הנשה פסק הרמב"ם שאינו מוקטר. המאירי בחולין הביא דעה הפוסקת שעצמות שעלו לא ירדו.

הרמב"ם אינו מחלק בין עצמות שפירשו לכיוון המערכה או התרחקו ממנה. על פי הדעה שפסק כרבי, יש לומר שדעתו כרש"י שחילוק זה נדחה בסוגיה.

מערכה רו. מעילה בעצמות הקדשים (פוא)

שנו) מפרש שזהו המשך ותיקון לדברי רבי זירא, והדברים אמורים בשיטת רבי שעצמות שפירשו אפילו בראש המזבח ירדו, ועל כך אומר רבה, שדינם כקדשים פסולים האסורים בהנאה, אבל אם פירשו קודם הזריקה הרי הם מותרים. לגרסה אחרת ברש"י (בשטמ"ק אות י), וכך שיטת תוס' (ד"ה לא שנו, עיין בהגהת הב"ח אות א), דברי רבה הם מימרא בפני עצמה, ביחס לדברי חכמים בברייתא, הסוברים שעצמות שפירשו מוקטרות. לפי זה, דברי רבה הם חידוש גדול יותר: מה שלמדו חכמים מ"והקטיר הכהן את הכל" שהעצמות מוקטרות – הרי זה דווקא אם בשעת הזריקה, שהיא הקובעת את חיוב ההקטרה, היו מחוברות לבשר¹.

רבה מסתמך על דרשת ר' ישמעאל, שלמד גזרה שוה לו יהיה מאשם לעולה (ויקרא ז, ח-ז): כשם שעצמות האשם מותרות בשימוש כך גם עצמות העולה². מה מקור הפשטות שעצמות האשם מותרות? רש"י מסביר שהדבר ידוע מסברה, שכשם שבשרו מותר כך גם עצמותיו. יתירה מזו: הבשר בתום זמן אכילתו נעשה נותר ונאסר בהנאה, ואילו עצמות אינן בכלל נותר, שכן נאמר "והנותר מבשר הזבח... באש ישרף" (ויקרא ז, ז), למעט עצמות. אלא שלהלן (צח, א ד"ה אף כל) פירש רש"י שהדבר אינו ידוע מסברה, ואין להוכיח מן הבשר על העצמות (שאוילי רק מה שראוי לאכילה הותר לכהנים. תוס' כאן ד"ה מה), והמקור להיתר

נאמר בתורה (ויקרא ה, טו): "נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה מקדשי ה' – והביא את אשמו לה'...". מכאן, שכל המשתמש ונהנה מן הקדשים המיועדים "לה'" – הרי זה מעל. בקדשי קדשים, הקרבן כולו נחשב מתחילתו כ"קדשי ה'", והנהנה מכל אחד מחלקיו – מעל. לאחר זריקת הדם על המזבח, מתחלק הקרבן ליחידות שונות: האימורים המיועדים להקטרה על גבי המזבח נחשבים עדיין כקדשי ה', ויש בהם מעילה. הבשר והעור, המיועדים לכהנים – פקע מהם איסור מעילה. בעולה, שכל בשרה עולה כליל לקרבן, הרי שיש בו מעילה, ורק העור מופקע מכך (מעילה פ"ב מ"ד).

הסוגיה עוסקת בעצמות הקדשים בכלל ועצמות העולה בפרט, האם הן נחשבות כקדשי ה' ומועלים בהן, והאם זריקת הדם משנה את דינן.

שיטת רבה: אין מעילה בעצמות שפירשו קודם הזריקה

הגמ' מביאה את דברי רבה, המחלק בין עצמות העולה שפירשו מן הבשר קודם הזריקה, המותרות בשימוש, לבין עצמות שפירשו אחר הזריקה, שמועלין בהן. לשונו: "לא שנו אלא שפירשו לאחר זריקה, אבל פירשו קודם זריקה – אתאי זריקה ושריתנהו אפילו למעבד מינייהו קתא דסכיני". לא ברור על מה מוסבים דבריו "לא שנו": רש"י (ד"ה לא

22. על פי רבי זירא, ודבריו קיימים על פי שיטת רוב המפרשים, ורק לגרסתנו ברש"י דבריו נדחו.

1. לפי זה, יכלה הברייתא לעיל לומר בדעת חכמים שהפסוק "הבשר והדם" בא למעט עצמות שפירשו קודם זריקה.

2. בגמ' להלן צח, א נלמד דין זה מדרשה אחרת, מהיקש עולה לאשם בפסוק "זאת התורה", עיין שם בתוס' ד"ה מה אשם על היחס בין הדרשות.

17. לדעת תוס' הכל מודים בזה. לרש"י חכמים סוברים שיעלו, אבל לדעתו המשנה כרבי ואם כן נראה שהלכה כמותו.

18. רש"י ורמב"ם, וכך צידדו אחרונים, ויש אומרים שגם תוס' מודים בכך.

19. שטמ"ק ועוד בדעת תוס'.

20. רש"י, והבנה אפשרית ברמב"ם.

21. תוס', והבנה אפשרית ברמב"ם.